

Jerzy J. Parysek

Uniwersytet im. A. Mickiewicza w Poznaniu

UNIVERSITY OF BRITISH COLUMBIA W VANCOUVER (KANADA) JAKO PRZESTRZEŃ PUBLICZNA SZCZEGÓLNEGO RODZAJU

1. WSTĘP

Przestrzeń geograficzna będąca przedmiotem zagospodarowania przestrzennego ma wiele właściwości, których uwzględnienie jest szczególnie ważne w gospodarce przestrzennej, zwłaszcza prowadzonej przy założeniu ogólnospołecznej efektywności. Nie chodzi tu tylko o takie, w pewnym sensie wymierne właściwości jednostki przestrzennej, jak: położenie, wielkość, kształt, przebieg granic, ukształtowanie powierzchni, właściwości fizyczne czy formy zagospodarowania, ale także i o cechy w pewnym sensie niewymierne, takie jak: pojemność, wartość oraz publiczny charakter. Niestety, obserwacja rzeczywistości, także polskiej pokazuje, jak publiczny charakter przestrzeni jest w coraz mniejszym stopniu uwzględniany w planach zagospodarowania przestrzennego, a rozmiary przestrzeni zwanej publiczną są ograniczane poprzez zawłaszczanie coraz to większych obszarów przez prywatnych właścicieli oraz użytkowników. Dobrze się jednak dzieje, jeśli wskazać można przykłady działań prowadzących w odwrotnym kierunku, tj. kiedy przestrzeń, z natury rzeczy prywatna (lub mająca taki charakter), jest udostępniana ogółowi mieszkańców miasta, stając się w ten sposób przestrzenią publiczną. Taką przestrzenią jest, jak się wydaje, teren University of British Columbia (UBC) w Vancouver (Kanada). Jest to nie tylko obszar dostępny dla mieszkańców miasta i osób odwiedzających, ale także, odpowiednio urządzony i wyposażony, wypełniający wiele ogólnospołecznych funkcji.

Celem niniejszego opracowania będzie opis terenów uniwersyteckich oraz wskazanie na ich ogólnospołeczne funkcje. Będzie nim także opis obiektów leżących na tych terenach, które służą nie tylko studentom, ale także mieszkańcom tej 2,5-milionowej aglomeracji oraz osobom odwiedzającym. Innymi słowy, chodzić będzie o dostarczenie dowodów na to, że teren University of

British Columbia (UBC) w Vancouver jest jako całość przestrzenią publiczną, semipubliczną lub zbiorem wielu takich przestrzeni.

2. PRZESTRZEŃ PUBLICZNA I PRYWATNA

Generalnie uważa się, że jednoznaczne zdefiniowanie przestrzeni publicznej jest w obecnych czasach rzeczą trudną, choćby z uwagi na wielość obszarów i miejsc, które spełniają kryterium „publiczności”, na zmianę sensu „publiczności” w czasie oraz na pojawiające się wątpliwości (MINTON 2006). Jest także trudne biorąc pod uwagę czynniki kształtujące przestrzenie publiczne, a mające swój związek z toczącymi się procesami urbanistycznymi. Są to czynniki natury społecznej, politycznej, technicznej, których oddziaływanie modyfikowane jest inwencją użytkowników, tj. mieszkańców miasta.

Procesy urbanistyczne przebiegające ze zmienną w czasie intensywnością generują formę i strukturę miasta, której istotnymi elementami są przestrzenie publiczne. Przestrzeń publiczna powstaje bez względu na to, czy jest efektem świadomej i planowanej działalności, czy też żywiołowego rozwoju. Może właśnie z tych względów przestrzeń publiczna uważana jest za jeden z pierwotnych składników struktury urbanistycznej, a nawet za pewnego rodzaju podstawę, wiążącą fizyczną strukturę tkanki miejskiej ze strukturami społecznymi (BONENBERG 2007).

Za pierwowzór przestrzeni publicznej uważa się powszechnie ateńską czy grecką agorę, miejsce, w którym obywatele miasta spotykali się, rozmawiali, wyrażali swoje poglądy, handlowali, gdzie rodziła się grecka demokracja i powstawały załączki społeczeństwa obywatelskiego. Należy jednak pamiętać, że z praw greckiej demokracji, w tym dostępu do przestrzeni publicznej, nie mogły jednak korzystać kobiety, a także niewolnicy oraz obcokrajowcy. Zatem choć agorę uznaje się właściwie za pierwszą przestrzeń publiczną, to nie spełnia ona obecnie przyjmowanych kryteriów, w tym niewykluczenia i obywatelskości (MINTON 2006, HARVEY 2005). W miarę upływu czasu i wykształcania się struktur przestrzennych oraz funkcjonalnych miast rolę przestrzeni publicznej przyjmowały fora, ulice, place, rynki i inne place targowe, parki i zieleńce, ogrody jordanowskie, tereny zalesione, sportowe itp.

Wydaje się, że wszystkie wyróżniane kategorie przestrzeni miejskich mieszczą się w przedziale wyznaczonym z jednej strony przez przestrzenie bez wątpienia publiczne, a zatem tereny dostępne dla wszystkich, takie jak ulice i place miast, a z drugiej strony przez przestrzeń absolutnie prywatną, którą jest mieszkanie (WEBSTER 2007). W tej sytuacji można także wskazać na pewne kontinuum zawarte między przestrzenią publiczną a prywatną obejmujące przestrzenie nie w pełni publiczne oraz nie w pełni prywatne (semipubliczne, pub-

liczno-prywatne itp.). Ewolucja właściwości obszarów zurbanizowanych wydaje się wskazywać na to, że kategorię szeroko rozumianych przestrzeni publicznych reprezentują obecnie, w coraz bardziej powszechnym wymiarze, przestrzenie semipubliczne, a zatem właściwie także ogólnodostępne, jednak pod pewnymi warunkami.

Opis i analiza przestrzeni publicznych oraz próba dokonywania jakichkolwiek klasyfikacji w tym względzie zmusza jednak do podjęcia, mimo trudności, próby odpowiedzi na pytanie, co to jest przestrzeń publiczna, a zatem do jej zdefiniowania. Nie ulega wątpliwości, że przestrzenią publiczną jest taki obszar miasta (choć nie tylko miasta), który jest:

- 1) dostępny dla wszystkich, bez względu na płeć, wiek, rasę, narodowość, wyznanie, poglądy polityczne, status społeczny itp.;
- 2) otwarty, tj. niekubaturowy i dostępny o każdej porze lub w wyznaczonych porach (np. otwarcie zamykanych parków, nadbrzeży itp.);
- 3) uważany za wspólne dobro, czyli wspólną „własność” mieszkańców miasta;
- 4) zbiorowo użytkowany (kolektywnie konsumowany);
- 5) utrzymany w odpowiednim stanie, aby spełniał swoje funkcje i był miejscem gromadzenia się ludności i spędzania czasu.

Z wyżej zapisanych kryteriów wynika jednoznacznie fakt, że nie ma przestrzeni publicznej bez ludności, a potrzeba dostępu do takiej przestrzeni jest jedną z tych (potrzeb), które powinny zaspokajać kształtowane struktury miejskie. W takiej sytuacji można przyjąć, że przestrzeń publiczna miasta zmienia się wraz ze zmianą stylu życia mieszkańców. Mamy zatem do czynienia z ciągłym procesem adaptacji przestrzeni publicznych do nowych potrzeb i aspiracji mieszkańców (BONENBERG 2007, JAŁOWIECKI, SZCZEPAŃSKI 2002).

Choć przeciwieństwem przestrzeni publicznej jest przestrzeń prywatna, to prawo własności nie ma dziś większego wpływu na publiczny charakter przestrzeni, choć ma niewątpliwie na charakter prywatny. Biorąc pod uwagę stosunek własnościowy, można w tym zakresie wskazać na cztery charakterystyczne, a zarazem typowe sytuacje, co ilustruje tab. 1.

Niezależnie od stosunku własności każdy teren (przestrzeń) ma zawsze jakiegoś „właściciela” czy zarządcę, który kontroluje dany obszar oraz określa formy jego użytkowania i poziom „upublicznienia”. Można właściwie wyróżnić dwie grupy właścicieli przestrzeni publicznych: 1) państwo i jego struktury administracyjne, a także samorząd terytorialny, oraz 2) osoby fizyczne, podmioty działalności gospodarczej, korporacje gospodarcze, instytucje finansowe, fundacje itp. Oczywiście najbardziej „upubliczniona” jest przestrzeń będąca własnością państwa i władz samorządowych (miejskich) i ta przestrzeń jest właśnie najczęściej i najbardziej intensywnie użytkowana przez mieszkańców miasta. Tam też mają miejsce ważne dla życia publicznego wydarzenia, takie jak: zgromadzenia okolicznościowe, manifestacje, protesty oraz dokonują się

brutalne ingerencje władz (MINTON 2006). Tam też kształtuje się poziom i charakter demokracji obywatelskiej (HARVEY 2005).

T a b e l a 1. Relacje własności terenu i jego charakteru

Własność terenu	Charakter terenu	
	prywatny	publiczny (semipubliczny)
Prywatna	Posesja, dom jednorodzinny, willa, rezydencja, mieszkanie, ogród, zamknięte osiedle, klasztory itp.	Prywatne dostępne dla ludności parki, ogrody, centra handlowe, zakłady gastronomiczne, prywatne przedszkola, szkoły, muzea, kościoły, centra rozrywki itp.
Publiczna	Domy opieki społecznej, domy budownictwa socjalnego, mieszkania służbowe, rezydencje rządowe, itp.	Ulice, place, skwery, parki, lasy, nadbrzeża, ogólnodostępne plaże, ogrody zoologiczne, botaniczne, stadiony, hale sportowe, pływalnie, muzea, sale koncertowe, biblioteki itp.

Ź r ó d ł o: opracowanie własne.

Obserwacja rzeczywistości wskazuje jednak na generalnie zauważany proces kurczenia się przestrzeni publicznych miast oraz zawłaszczanie takiej przestrzeni. W miastach zachodzą jednocześnie dwa procesy niekorzystne dla przestrzeni publicznych, a mianowicie:

- 1) nadkonsumpcja przestrzeni miejskiej, czego efektem jest nadmierne zagęszczanie zabudowy, najczęściej kosztem przestrzeni publicznych, oraz
- 2) nadkonsumpcja przestrzeni publicznych, prowadząca do pogorszenia jakości oraz funkcjonalności tych przestrzeni (HARDIN 1968, WEBSTER 2007).

Wyszczególnienie (przestrzeń)	Wykluczenie wspólnego użytkowania	Niewykluczenie wspólnego użytkowania
Konkurencyjna dla użytkowników	(A) Przestrzeń prywatna	(C)
Niekonkurencyjna dla użytkowników	(B)	(D) Przestrzeń publiczna

—————→ kierunek transformacji.

Rys. 1. Transformacja miejskiej przestrzeni publicznej w przestrzeń prywatną
Ź r ó d ł o: opracowanie własne na podstawie WEBSTER (2007)

Dokonujące się zmiany syntetyzuje dwudzielcza tablica kontyngencyjna ukazująca ewolucję charakteru czy właściwości przestrzeni i przejście od przestrzeni publicznej do prywatnej (rys. 1). Tablica ta ujmuje zmieniające się w czasie relacje między charakterem właściwości przestrzeni z uwagi na dostęp (wykluczanie bądź niewykluczanie dostępu) oraz konkurencyjność w dostępie do przestrzeni. Ewolucja ta przebiega od pola D, kiedy nie było ograniczeń w dostępie do przestrzeni (co oznaczało publiczny jej charakter) oraz kiedy nie było właściwie konkurencji o przestrzeń (każdy znalazł dla siebie miejsce w przestrzeni), do pola A, kiedy mamy do czynienia z zawłaszczaniem przestrzeni (zwycięstwo w konkurencji) oraz wzrostem poziomu wykluczenia z korzystania z przestrzeni (WEBSTER 2007). Obie te tendencje, tj. wykluczanie i walka konkurencyjna, a właściwie uzyskanie przewagi konkurencyjnej, są z sobą ściśle powiązane i prowadzą do zawłaszczania przestrzeni publicznej.

Jak już podkreślono uprzednio, między przestrzenią publiczną a prywatną rozciąga się pewne kontinuum, które zawiera przestrzenie nie w pełni publiczne, nazywane semipublicznymi. Są to takie tereny, których „właściciel” względnie zarządca określa zasady uczestnictwa lub kiedy są one dostępne jedynie dla pewnej kategorii osób (choć płeć, wiek, rasa czy wyznanie nie są kryteriami dostępności), po spełnieniu określonych warunków lub w określonym czasie. W pierwszym przypadku chodzi o przynależność do grupy osób mogących korzystać z danej przestrzeni publicznej, co dotyczy np. studentów użytkujących obiekty uniwersyteckie, osób należących do bibliotek i czyteln, członków klubów itp. W drugim w grę wchodzi zakup biletów (najczęściej wstępu), co przykładowo dotyczy wejścia do ogrodu zoologicznego, muzeum, parku rozrywki czy na stadion sportowy, ale także uiszczenia opłaty parkingowej, natomiast w trzecim przypadku chodzi o czas, w którym dana przestrzeń jest dostępna. Wiele przestrzeni semipublicznych ma charakter kubaturowy, tj. zamknięty (muzeum, sala koncertowa, hala sportowa, kryta pływalnia, biblioteka publiczna itp.), co w sposób szczególny wpływa na określenie warunków ich użytkowania (tab. 2). Mimo tych ograniczeń przestrzenie semipubliczne uznać jednak można za ważną kategorię szerzej pojmowanych przestrzeni publicznych, oczywiście w nawiązaniu do prezentowanego w tym opracowaniu punktu widzenia. Sytuacja taka dotyczy szczególnie terenów będących własnością University of British Columbia w Vancouver.

Różne konkretne przestrzenie publiczne są przedmiotem opisów i badań. W takich sytuacjach nie ma jednak potrzeby szerszego przedstawiania problematyki ogólnej. Pewne uwagi tego rodzaju są jednak konieczne dla właściwej interpretacji ujęć szczegółowych, tj. kiedy przedmiotem rozważań jest konkretny obszar, w tym przypadku teren uniwersytetu. Z tych względów zawarte w tym punkcie rozważania o charakterze teoretyczno-metodologicznym uznano za ważne, bowiem odgrywają one rolę wprowadzająco-porządkującą.

T a b e l a 2. Przestrzenie publiczne, semipubliczne i prywatne w miastach

Kategoria przestrzeni	Charakterystyka	Przykłady
Publiczna	Bezwzględnie dostępna dla wszystkich mieszkańców miasta, dobro wspólne i wspólna „własność” mieszkańców, otwarta, przede wszystkim niekubaturowa.	Ulice, place, skwery, parki, publiczne ogrody, lasy, parki narodowe, parki krajobrazowe, błonia, plaże, nadbrzeża, bazy, targi, cmentarze, otwarte tereny miejskie itp.
Semipubliczna	Dostępna pod pewnymi warunkami określonymi przez właściciela lub dysponenta.	Muzea, sale koncertowe, teatry, kina, biblioteki, skanseny, ogrody zoologiczne, ogrody botaniczne, stadiony, boiska, hale sportowe, pływalnie, aquaparki, pola golfowe, dworce kolejowe, lotnicze i morskie, centra handlowe, kościoły, szkoły, wyższe uczelnie itp.
Prywatna	Powszechnie niedostępna, jednak w pewnych sytuacjach udostępniana przez właściciela.	Rezydencje, wille, domy mieszkalne, mieszkania, hotele, pensjonaty, prywatne ogrody, prywatne galerie sztuki, klasztory itp.

Ź r ó d ł o: opracowanie własne.

3. UNIVERSITY OF BRITISH COLUMBIA (UBC) W VANCOUVER

University of British Columbia w Vancouver jest jednym z najbardziej znanych i cenionych uniwersytetów na świecie. W rankingach, jakie prowadzono w ostatnich kilku latach mieścił się zawsze między 30 a 40 miejscem (najczęściej w pobliżu miejsca 30). Biorąc pod uwagę potencjał naukowy i dydaktyczny oraz osiągnięcia w tym zakresie jest uznawany za drugi uniwersytet kanadyjski. W murach tej uczelni swój dorobek naukowy tworzyło kilku laureatów Nagrody Nobla. Tam też pracuje jeden z najlepszych znawców problematyki miejskiej i regionalnej prof. J. Friedmann.

Tradycję akademicką w Vancouver rozpoczął jednak Mc Gill University z Montrealu, którego władze, w 1906 r. w dzielnicy Fairview dzisiejszego tzw. Wielkiego Vancouveru utworzyły Mc Gill British Columbia University College, działający do 1915 r. W 1907 r. władze państwowe wydały *University Endowment Act*, przyznający prowincji British Columbia teren na półwyspie Point Grey, na którym miał powstać nowy, autonomiczny uniwersytet. Posiadanie terenu umożliwiło wydanie w następnym roku (1908) dokumentu *University Act*, powołującego University of British Columbia. Organizacja placówki zajęła jednak sporo czasu i dopiero w roku 1915, po wchłonięciu Mc Gill University

College, nowo utworzony uniwersytet rozpoczął działalność, promując w roku 1916 pierwszych absolwentów.

Dziś w UBC na 10 wydziałach studiuje ponad 50 tys. studentów z kilkudziesięciu krajów świata (łącznie z Okanagan Campus w Kelowna). Studia prowadzone są na Wydziałach: Nauk Stosowanych (*Applied Sciences*), Sztuki (*of Arts*), Stomatologii (*Dentistry*), Edukacji, Leśnictwa, Systemów Użytkowania Terenów i Żywności (*Land and Food Systems*), Prawa, Medycyny, Nauk Podstawowych (*Science*) oraz Studiów Podyplomowych (*Graduate Studies*). W ramach każdego z wydziałów działają szkoły oraz kolegia.

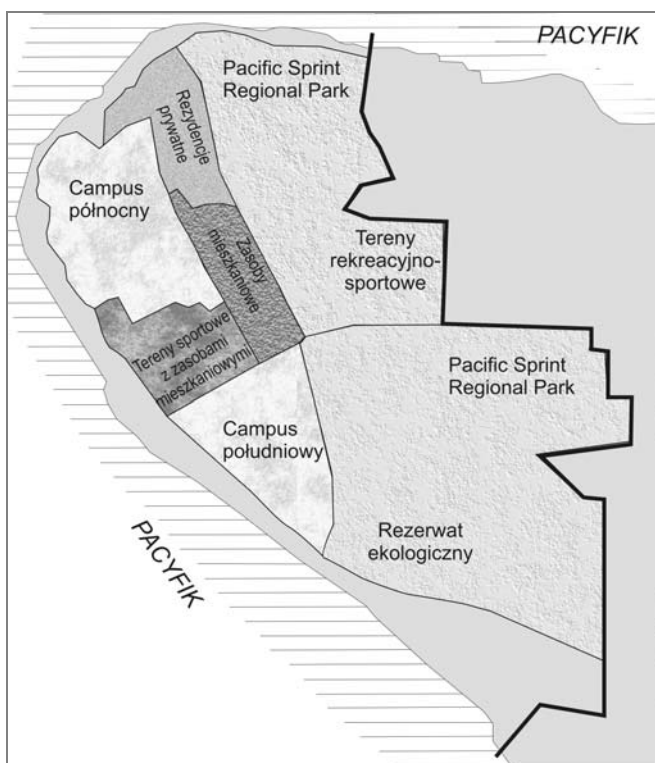
4. TERENY UNIWERSYTECKIE (UNIVERSITY ENDOWMENT LAND)

Teren będący własnością University of British Columbia w Vancouver (UBC) zajmuje powierzchnię ponad 14 km², z czego 7,6 km² przypada na leśne i nadbrzeżne tereny Pacific Spirit Regional Park. Obszar kampusu zajmuje ponad 4,2 km², z czego 1,7 km² przypada na tereny zainwestowane, a 1,1 km² na tereny zabudowane. Jest to właściwie wcinający się wyraźnie w wody Pacyfiku półwysep nazywany Point Grey. Teren ten wznosi się przeciętnie na wysokość 70 m n.p.m. i stromo opada (klify) w stronę oceanu, tworząc wąskie, długie na 6–7 km plaże, ciągnące się od Spanish Beach przez Accadia Beach, Wreck Beach do Booming Grounds Creak (rys. 2).

Teren uniwersytecki (*University Endowment Land*) jest jedną z 21 jednostek przestrzennych wchodzących w skład Wielkiego Vancouveru, czyli „aglomeracji vankuverskiej”, jednej z największych aglomeracji Zachodniego Wybrzeża Ameryki Północnej. Teren uniwersytetu jest specyficzną jednostką terytorialną aglomeracji, o znacznym stopniu autonomii, stosunkowo małej gęstości zaludnienia (specyficznego, bowiem w większości studentów, stypendystów i pracowników kontraktowych uniwersytetu) oraz o wyraźnie wyspecjalizowanych funkcjach.

Zarządem tej jednostki administracyjnej są władze uniwersytetu, co także oznacza, że teren oraz cała infrastruktura techniczna i urządzenia komunalne (łącznie z elektrownią) znajdują się pod zarządem UBC. O stan techniczny sieci, urządzeń oraz ich funkcjonowanie dbają natomiast uniwersyteckie służby techniczne. Porządku pilnuje w ramach kontraktu z uniwersytetem żandarmeria, bardziej znana jako Królewska Konna. Na podobnych zasadach działa straż pożarna. W gestii uniwersytetu znajdują się zasoby mieszkaniowe oraz budynki, w których funkcjonują placówki usługowe, w tym także usługi publiczne (przedszkola, szkoły, placówki ochrony zdrowia, sklepy i zakłady usługowe, kościoły uniwersyteckie różnych wyznań, muzea, centrum artystyczne itp.), te-

reny sportowe i rekreacyjne, w tym parki oraz plaże, a także tereny Pacific Spirit Regional Park, zwłaszcza jego część specjalnie chroniona, czyli UBC Endowment Lands Ecological Reserve. Uniwersytecka jest także poczta, obsługiwana w większości przez studentów. Jest oczywiste, że własnością uniwersytetu są obiekty naukowe, dydaktyczne, biblioteczne i inne obiekty pomocnicze. Wydaje się, że bez popełnienia większego błędu można powiedzieć, że University of British Columbia jest względnie autonomicznym „miastem” w aglomeracji Vancouver.

Rys. 2. University of British Columbia – struktura przestrzenna terenów Uniwersyteckich

Źródło: opracowanie własne na podstawie WEBSTER (2007)

Mimo że stosunkowo znaczne powierzchnie terenów uniwersyteckich zajęte są pod budownictwo mieszkaniowe, to liczba stałych mieszkańców tej jednostki przestrzennej nie jest duża. Szacuje się, zależnie od okresu (latem mniej), na 6–8 tys. osób. Są to w zdecydowanej większości osoby zamieszkujące na stałe lub tymczasowo (na czas pobytu) zasoby mieszkaniowe uniwersytetu, a więc

studenci, doktoranci, „postdoki” (osoby na stażach podoktorskich), stypendyści oraz goście. Mieszkańcami w pełni stałymi są jednak przede wszystkim osoby zamieszkujące obszar rezydencjalny i to nie tyle znani i bardziej zamożni profesorowie, co biznesmani, artyści, filmowcy, bardzo bogaci emeryci, ale także osoby dozoru i ochrony obiektów uniwersyteckich. Gęstość zaludnienia kształtuje się zatem w granicach 500–600 osób na 1 km². W ciągu dnia na terenach i w obiektach uniwersyteckich przebywa jednak łącznie do 40 tys. osób.

Jest oczywiste, że tereny uniwersyteckie spełniają przede wszystkim funkcję naukową i edukacyjną, ale także mieszkaniową, kulturalną oraz sportowo-rekreacyjną, w mniejszym stopniu usługową.

Tereny uniwersyteckie charakteryzuje dość wyraźnie zaznaczająca się w specyfice jednostek składowych struktura przestrzenna. Można wskazać na dwie kategorie terenów: zabudowane i niezabudowane. Pierwsze to przede wszystkim kampus uniwersytecki, zwłaszcza jego część północna, ale także obszary rezydencjalne, natomiast drugie to Pacific Spirit Regional Park, z bardziej dziczą i prawnie chronioną (rezerwat ekologiczny) częścią południową oraz intensywniej użytkowaną częścią północną, oddzieloną od południowej obszarami sportowo-rekreacyjnymi (z polem golfowym) oraz terenami nadbrzeżnymi (rys. 2). Obszar kampusu posiada ogólny plan zagospodarowania przestrzennego i kilka planów szczegółowych (*Official Community Plan* 2005). Z całości tego obszaru plan nie obejmuje terenów zabudowy rezydencjalnej, zaś w ramach obszaru objętego planem wyróżniono tereny przewidziane na rozbudowę obiektów naukowo-dydaktycznych oraz nową wioskę uniwersytecką.

5. PRZESTRZENIE PUBLICZNE

Właściwie cały otwarty teren uniwersytetu (*University Endowment Land*) uznać można za przestrzeń publiczną, bowiem jako nieogrodzony jest dostępny praktycznie dla każdego. Dotyczy to przede wszystkim takich obszarów, jak: ulice, place, uniwersyteckie dworce autobusowy i trolejbusowy, skwery, zieleńce, wybrane parki, plaże, tereny Pacific Spirit Regional Park, tereny uniwersyteckich osiedli rezydencjalnych i inne. Dostępny jest także obszar intensywnie zagospodarowanego Kampusu Północnego oraz w ograniczonym stopniu zagospodarowanego Kampusu Południowego. Przy tej okazji warto nadmienić, że centralna część Kampusu Północnego jest właściwie wyłączona z ruchu kołowego i dostępna jedynie z dróg okalających kampus (ciąg komunikacyjny o nazwie Marine Drive), przy których zlokalizowano sześć parkingów. Wyjątek stanowi jedynie teren centrum sportowego (Thunderbird) oraz centrum medycznego, gdzie zlokalizowano parkingi, do których dostęp nie generuje jednak ruchu na terenie kampusu.

Pacific Spirit Regional Park (PSRP)

Powierzchnia tego obszaru chronionego obejmuje ponad 7,6 km², a w jej skład wchodzi: bardzo duża powierzchniowo część centralna, zajmująca południowy fragment terenów uniwersyteckich (wraz z rezerwatem ekologicznym), znacznie mniejsza część północna, rozcięta na linii WE przez University Boulevard (z enklawą pola golfowego) oraz tereny klifu i wybrzeża z plażami: Spanish, Accadia, Tower, Point Grey i Wreck. Park utworzony został w 1989 r., choć pierwsze prace porządkowo-organizacyjne podjęto już w końcu XIX w. W roku 1910 groźny pożar poważnie naruszył zasoby przyrodnicze parku. Nazwa Pacific Spirit Regional Park ustalona została w drodze konkursu, a zapisaną misję parku tłumaczyć można jako „Brama do Pacyfiku gdzie przyroda i człowiek stają się jednością”. Dużą wartość przyrodniczą prezentują ekosystemy plaż, klifów, lasu deszczowego strefy klimatu umiarkowanego oraz torfowisk. Świat roślinny reprezentowany jest przez cedry, jodły, daglezie, klony, olchy, czereśnie, paprocie, cykuty, różnego rodzaju rośliny jagodowe (łososiowa jagoda), mchy, grzyby oraz rośliny, których nazwy nie są w Polsce znane. Świat zwierzęcy reprezentowany jest przez ptactwo wodne (liczne gatunki mew, gęś kanadyjska oraz chroniona czapla błękitna), jastrzębie, orły białogłowe, drobne ptactwo (także barwne), bobry, kojoty, szopy, zające, króliki, wiewiórki, węże i wiele innych gatunków zwierząt. Jest kilka wejść do tego, niemal w 100% porośniętego lasami obszaru chronionego, a przy niektórych funkcjonują centra obsługi turystów (Visitors Centre), gdzie można uzyskać informacje, pobrać mapy, foldery i inne materiały informacyjne, a także schronić się przed deszczem. Bardziej utrudniony jest dostęp do terenów plażowych, gdyż ścieżek prowadzących klifem na plażę jest stosunkowo niewiele, a ponadto są one strome i trudno dostępne dla osób z wózkami dziecięcymi oraz dla osób niepełnosprawnych. Na terenie parku (PSRP) poprowadzono 54 km dróg i ścieżek, w tym 38 wielofunkcyjnych, tj. dla pieszych, rowerów i koni. Mimo ochronnego charakteru PSRP pełni w zasadzie funkcje miejskiego lasu. Na terenach części Parku funkcjonuje uniwersytecka farma, inne tereny doświadczalno-hodowlane oraz rezerваты ekologiczne. Niestety, tereny parku (PSRP) są systematycznie uszczuplane przez inwestycje właściciela parku, czyli UBC. Park nie podlega jurysdykcji ani rządu kanadyjskiego ani władz prowincji Brytyjska Kolumbia, a jego tereny stanowią rezerwowe tereny inwestycyjne uniwersytetu.

Main Mall i Ogród Różany

Main Mall jest główną osią Kampusu Północnego. Jest to szeroka, zadrzewiona aleja, która odgrywa rolę typowej przestrzeni publicznej. Jako taka jest terenem nie tylko szczególnie uczęszczanym przez studentów, ale także przez mieszkańców Vancouver, zwłaszcza osób z małymi dziećmi. Wypoczynek umożliwiają liczne alejki spacerowe i ławki. Po obu stronach alei mieszczą się

budynki uniwersyteckie, w tym Główna Biblioteka Uniwersytecka (Walter C. Koerner Library). Aleja w północnej części, poprzez pewnego rodzaju plac centralny (z wysokim masztem z flagą kanadyjską) przechodzi w Ogród Różany, a dalej na wschód, w park i teren leśny, z którymi sąsiaduje Chan Centre for the Performing Arts.

Ogród Różany jest niezwykle piękną i atrakcyjnie położoną przestrzenią publiczną. Pierwszy kwiatowy ogród uniwersytecki założono w innym miejscu w 1949 r. Od roku 1997 funkcjonuje jednak w tym właśnie miejscu, będąc oazą spokoju i piękna, oferując ponadto piękne widoki na wody wcinającego się w ląd Pacyfiku oraz nadbrzeżny łańcuch górski Gór Skalistych. Szatę roślinną reprezentuje ponad 450 gatunków roślin, w tym wiele kwitnących, zwłaszcza róż. Park jest miejscem spotkań zakochanych par, ale i pobytu osób starszych, w tym zwłaszcza z małymi dziećmi.

Plaże

Półwysep Point Grey obfituje w liczne plaże, jakkolwiek leżące na terenach uniwersyteckich są stosunkowo trudno dostępne (ponad 500 stopni w dół stromego klifu). Ciągące się blisko 7 km plaże są raczej wąskie, kamieniste, z wtrąceniami, zwłaszcza w zatoczkach, szarego piasku. Nazwa jednej z plaż – Tower Beach, pochodzi od betonowych wież, stanowiących pozostałość po II wojnie światowej. Stosunkowo szeroka plaża o nazwie Wreck Beach jest główną w aglomeracji plaż dla naturystów, o początku i końcu której informują stosowne tablice. Są to wszystko tzw. dzikie plaże, jednak w niektórych miejscach, wyżej położonych w stosunku do plaż, rozmieszczone zostały stoliki piknikowe z ławkami. Sanitariaty zaś znajdują się przy pobliskich parkingach.

Ogólnodostępne parki

Teren uniwersytetu jest szczególnie bogaty w ogólnodostępne parki, będące miejscem spacerów i wypoczynku, głównie miejscowej ludności oraz studentów. Niektóre z parków są pozostałością dawnych obszarów leśnych, zaś inne zostały specjalnie założone. Towarzyszą przede wszystkim obiektom uniwersyteckim, zabudowie mieszkaniowej oraz terenom sportowo-rekreacyjnym. Za najbardziej znane i uczęszczane uznać należy: Cecil Green Park, Macinnes Field, Thunderbird Park, Accadia Park, Hartshorn Place Park, Eagles Park, Jim Taylor Park, Rhododendron Wood, Totem Field, Totem Park i Library Garden, położone w obrębie Campusu Północnego oraz Michael Smith Park i Khorana Park w Campusie Południowym.

Wielopoziomowe parkingi (parkades)

Campus uniwersytecki obsługuje sześć wielopoziomowych parkingów położonych zewnątrz w stosunku do centrum kampusu. Są to: Health Science Parkade oraz Thunderbird Parkade, Rose Garden Parkade, Fraser River Park-

ade oraz North Parkade i West Parkade. Parkingi te zlokalizowane są w ten sposób, że umożliwiają osobom parkującym samochody łatwe dotarcie do przestrzeni semipublicznych, będących miejscem realizacji różnych celów np. do Centrum Chana Sztuk Wykonawczych (Chan Centre for the Performing Arts), Muzeum Antropologicznego, ogrodu japońskiego Nitobe, Ogrodu Różanego, Centrum Medycznego, obiektów i terenów sportowych Thunderbird, centrum studenckiego i uniwersyteckich dworców komunikacji publicznej (autobusowy i trolejbusowy) oraz do głównych obiektów uniwersyteckich. Są to wielofunkcyjne, klimatyzowane i wietrzone, wielopoziomowe parkingi, przede wszystkim podziemne. Wymienione parkingi oraz płatne (wraz z kosztem wynajmu mieszkań) miejsca parkingowe wyznaczone na terenach koncentracji zabudowy mieszkaniowej umożliwiają zaparkowanie ponad 6 tys. samochodów. Nie można jednak parkować na ulicach wewnątrz kampusu i otaczających kampus.

Uniwersyteckie kościoły i domy modlitwy

Przestrzeniami publicznymi są w pewnym sensie także tereny kościelne wraz z zabudowaniami (kościół, kaplice, domy modlitwy), położone na terenach uniwersyteckich. Dużym terenem dysponuje katolicka uniwersytecka parafia św. Marka (działająca przy Wydziale Teologicznym), gdzie obok kościoła akademickiego funkcjonują dwa kolegia: św. Marka i Bożego Ciała. Terenem kościelnym i kościołem dysponują także anglikanie, a synagogą – wyznawcy judaizmu. Mniejsze lub większe obiekty sakralne mają na terenach uniwersyteckich członkowie kościołów: ortodoksyjnego, luterańskiego oraz wielu innych, w tym nieznanymi w Polsce wyznań (Brethern Tradition, Menonite Brethern, kościoły południowo-wschodniej Azji). Muzułmanie swój dom modlitwy mają w centrum dla społeczności lokalnych – Accadia Commons Block. Wielu członków społeczności uniwersyteckiej i mieszkańców terenów uniwersyteckich, będących wyznawcami innych religii, swoje praktyki religijne odbywa poza terenami uniwersyteckimi (np. buddyści, hinduiści, a także wspomniani muzułmanie).

6. PRZESTRZENIE SEMIPUBLICZNE

Tereny należące do University of British Columbia są szczególnie bogate w przestrzenie semipubliczne, mające pewien związek z pełnionymi przez UBC funkcjami. Bogactwo to ma swój wymiar ilościowy oraz jakościowy i dotyczy miejsc oraz obiektów pełniących różne funkcje. Są to właściwie przestrzenie publiczne dostępne albo bezpłatnie dla każdego w określonych godzinach lub po spełnieniu określonych warunków (opłacenie składki członkowskiej lub zakup biletu wstępu względnie karnetu).

Ogród Botaniczny

Ogród botaniczny położony jest w południowej części terenów uniwersyteckich. Utworzony w 1916 r. przez Johna Davidsona, W roku 1985 został włączony do uniwersytetu i jest zarządzany przez Wydział Rolny. Teren położony na wysokości ok. 100 m n.p.m. obejmuje powierzchnię ponad 44 ha, na której uprawia się ponad 8 tys. gatunków roślin. Obok terenów ekspozycyjnych znajdują się tam poletka doświadczalne, szkółki drzewek, laboratoria i inne miejsca badań i eksperymentów naukowych. Ogród jest dostępny za opłatą od godzin porannych do zmierzchu (godziny otwarcia ustala się dla poszczególnych pór roku). Jednorazowy bilet wstępu kosztuje 8 dolarów kanadyjskich (CAN \$), jakkolwiek proponuje się bilety łączone, umożliwiające wstęp do innych atrakcyjnych terenów UBC, będących przestrzeniami semipublicznymi. Roczny karnet kosztuje 40 dolarów (dla studentów UBC – 5 CAN \$). Atrakcją ogrodu jest 308-metrowa ścieżka na linach, prowadząca przez niedostępne drogą gruntową tereny (wstęp 20 CAN \$ dla osoby dorosłej). Przy ogrodzie funkcjonuje placówka naukowa Centrum Badań Roślinnych, a za integralną część ogrodu uważa się Ogród Pamięci Nitobe.

Ogród Pamięci Nitobe (Nitobe Memorial Garden)

Jest to bardzo piękny, jeden z najpiękniejszych poza Japonią, ogród japoński utworzony ku czci znanego japońskiego uczonego prof. Inazo Nitobe (1862–1933), którego idea było „zbudowanie przez Pacyfik mostów przyjaźni między ludźmi”. Drzewa, krzewy, kwiaty, kamienie, strumyki, stawki, latarenki, ścieżki i mostki tworzą przemyślaną, zgodną z japońską filozofią, koncepcję przestrzenną. Bilet wstępu dla osoby dorosłej kosztuje 6 CAN \$ (łącznie z stepsiem do ogrodu botanicznego 12 CAN \$).

Farma uniwersytecka

Jest to właściwie klasyczna farma ogólnorolna o powierzchni ponad 24 ha. Teren od 2000 r. otwarty został dla publiczności, dając możliwość zapoznania się z funkcjonowaniem gospodarstwa rolnego. Farma realizuje program naukowy *Sustainable food system* oraz jest miejscem zajęć dydaktycznych i praktyk studenckich. Otwarta generalnie od 15 maja do końca października (od godzin porannych aż do zmierzchu), jest chętnie odwiedzana przez osoby z małymi dziećmi (drobne zwierzęta hodowlane). Farma od początku czerwca do końca października prowadzi (w środy i soboty) sprzedaż własnych produktów tzw. organicznych i działalność ta cieszy się dużym zainteresowaniem kupujących.

Muzeum antropologiczne

W pobliżu ogrodu Nitobe, na wysokim brzegu strefy nadmorskiej, zlokalizowano obiekty muzeum antropologicznego. Nazwa ta jest nieco myląca, bowiem biorąc pod uwagę eksponowane zbiory i odbywające się tam imprezy,

mamy raczej do czynienia z muzeum etnograficznym. Mimo tych zastrzeżeń, muzeum jest znanym w świecie centrum kolekcjonowania zbiorów, badań naukowych, realizacji programów edukacyjnych oraz spotkań dyskusyjnych. Orientacja problemowo-geograficzna obejmuje to wszystko, co mieści się w rozwoju cywilizacyjno-kulturowym tej części Kanady, zwłaszcza rdzennej ludności. Muzeum czynne jest codziennie w godzinach 10–17.00 (we wtorki do 21.00). Obowiązują bilety wstępu.

Biblioteka uniwersytecka (W. C. Koerner Library)

Biblioteka uniwersytecka UBC jest 22. co do wielkości biblioteką na świecie i drugą w Kanadzie. Jej zbiory i oddziały znajdują się w wielu miejscach na terenie Vancouver, nie tylko na terenie Kampusu oraz w Kelowna. Łączne zbiory przekraczają 6 mln woluminów, a liczba członków przekracza 2,2 mln osób. Ze zbiorów korzysta rocznie ponad 4 mln osób. Bibliotekę uniwersytecką założono 1914 r., kiedy zakupiono zbiór pierwszych 20 tys. książek. W 1958 r. oddano do użytku na terenie kampusu północne skrzydło Biblioteki Głównej, której budowę kontynuowano przez następne lata. Jest to neogotycki budynek położony w centralnej części Kampusu. Po przeciwległej stronie, w 1997 r. oddano do użytku postmodernistyczny budynek nowej biblioteki. Budynek nosi nazwę Biblioteki Koenera, kanadyjskiego biznesmana i filantropa (imigranta z Moraw), który przez wiele lat był sponsorem uniwersytetu, zwłaszcza zbiorów bibliotecznych. Jest to jeden z najnowocześniejszych obiektów bibliotecznych na świecie (zaprojektowany przez architekta A. Ericsona), w którym zgromadzono ponad 800 tys. woluminów. Jest to główna publiczna przestrzeń biblioteczna UBC, a o publicznym czy semipublicznym charakterze tej placówki świadczy 2 mln osób odwiedzających ją rocznie.

Centrum Sztuki Chan (Chan Centre for the Performing Arts)

W sąsiedztwie Ogrodu Różanego, po wschodniej stronie, działalność prowadzi Chan Centre for the Performing Arts, przekazane w użytkowanie w roku 1997. Centralną częścią tego nowoczesnego obiektu jest sala koncertowa (Chan Shun Concert Hall) o rewelacyjnej akustyce, mogąca pomieścić od 1185 (widownia) do 1400 osób (widownia wraz z estradą). Jest to druga co do wielkości, po leżącej w centrum miasta (*down town*) sali *Orpheum* (2790 miejsc), sala koncertowa aglomeracji. Budowa obiektu (zaprojektowanego przez firmy architektoniczne Bing Thom Architects, Artec Consultants i Theatre Project Consultants), trwająca 2 lata (1995–1997), zainicjowana została przez braci Toma i Caleba Chan, przedstawicieli znanej rodziny biznesmenów (m. innymi marka odzieżowa Crocodile), sponsorów sztuki oraz filantropów, którzy na ten cel przekazali znaczną sumę potrzebnych pieniędzy (Chan Foundation of Canada). Swoje wkład do tej kosztującej 25 mln \$ inwestycji wnieśli także: korporacja Telus, Royal Bank Financial Group oraz władze prowincji British Columbia.

Obiekt Chan Centre, obok wspomnianej sali koncertowej, mieści także salę studia teatralnego Telus oraz kino Royal Bank. W ciągu dnia obiekt służy przede wszystkim studentom kierunków artystycznych uniwersytetu, natomiast wieczorem jest miejscem ważnych wydarzeń muzycznych i artystycznych, takich jak: koncerty symfoniczne i jazzowe, występy zespołu operowego, muzycznych zespołów uniwersyteckich. Tam też odbywają się znane festiwale muzyczne, tj. muzyki klasycznej i jazzowej. Pod centrum zbudowano wielopoziomowy parking podziemny (Rose Garden Parkade).

Wioska Uniwersytecka

Na terenie kampusu, poza obiektami Centrum Związku Studentów, dworcem autobusowym i trolejbusowym dużą, znakomicie zaopatrzoną księgarnią akademicką oraz kilkoma kawiarenkami, nie ma żadnych innych obiektów i placówek usługowych. Są one natomiast skoncentrowane po wschodniej stronie kampusu (części północnej), w sąsiedztwie terenów rezydencjalnych, na obszarze zwanym „wioską uniwersytecką” i przy ulicach sąsiadujących. Wioska uniwersytecka jest interesująco zaprojektowanym kompleksem kilkukondygnacyjnych obiektów, mieszczących różnego rodzaju placówki usługowe. Są tam m.in.: restauracje i bary, sklepy (spożywcze, owocowo-warzywne, artykułów biurowych, komputerowe, odzieżowe i galanteryjne, sportowe, „one dolar” i inne), punkt usług kserograficznych, komputerowych i intrologatorskich, przychodnia lekarska, apteka i wiele innych. Istnieją plany budowy drugiego kompleksu usługowego o podobnych funkcjach w granicach Kampusu Południowego.

Tereny sportowe (Thunderbird Area)

Tereny te położone są w centralnej części kampusu (południowej części Kampusu Północnego). Sąsiadują z terenami zabudowanymi kampusu oraz obszarami rezydencjalnymi. Jest to zespół obiektów sportowych (boiska, hale sportowe, lodowiska) wraz z niezbędną infrastrukturą (drogi wewnętrzne, wielopoziomowy, naziemny parking, tereny zieleni), poważnie rozbudowany w związku z Zimowymi Igrzyskami Olimpijskimi 2010 r. Obiekty służą zarówno studentom, jak i mieszkańcom aglomeracji. Są także miejscem organizacji profesjonalnych imprez sportowych.

Uniwersyteckie pole golfowe

Tereny uniwersyteckiego klubu golfowego rozdzielają północną i południową część Pacific Spirit Regional Park. Jest to rozległy teren zajęty przede wszystkim przez 18-dołkowe pole golfowe wraz z zapleczem. Jest to najstarszy uniwersytecki teren sportowy, bowiem został przekazany w użytkowanie już w 1928 r. Obiekty klubu golfowego są często wykorzystywane do organizacji spotkań towarzyskich społeczności uniwersyteckiej.

Centra społeczności lokalnych (Community Centre)

Specyficzną kategorią przestrzeni publicznych Kanady, ale także niektórych miast USA oraz krajów skandynawskich, są centra społeczności lokalnych. Są to obiekty, które mówiąc ogólnie są miejscami spotkań społeczności lokalnych zarówno spontanicznych, jak i zorganizowanych (przez zarządców centrum lub mieszkańców). Na terenach uniwersytetu UBC w Vancouver są dwa takie centra: Commons Block na terenach rezydencjalnych Accadia Park oraz Old Barn Community Centre w obrębie rezydencji Thunderbird.

Można oczywiście wskazać na jeszcze inne tereny będące przestrzeniami publicznymi i semipublicznymi, jednak opisane powyżej są z całą pewnością najważniejszymi, biorąc pod uwagę pełnione funkcje.

7. PRZESTRZENIE PRYWATNE

Na terenie University Endowment Lands znajdują się jeszcze przestrzenie prywatne, pełniące przede wszystkim funkcje mieszkaniowe. Są to tereny, na których pobudowane zostały zespoły uniwersyteckiego budownictwa mieszkaniowego (Accadia Park Residence, Hampton Place, Thunderbird Residence Area i inne) oraz gdzie zlokalizowane zostały prywatne rezydencje osób zamożnych, reprezentantów biznesu oraz środowisk artystycznych, zwłaszcza filmowego i muzycznego (teren na zachód od kampusu północnego, opadający w kierunku oceanu). Teren jest generalnie własnością uniwersytetu, choć pewne jego fragmenty znajdują się w tzw. wieczystym użytkowaniu, a jeszcze inne są prawdopodobnie własnością prywatną.

8. ZAKOŃCZENIE

Właściwie cały teren University of British Columbia z uwagi na jego położenie, charakter, status i pełnione funkcje uznać można za przestrzeń publiczną i to przestrzeń publiczną specjalnego charakteru. Wprawdzie dla wielu uniwersytetów na świecie, kampus jest formą organizacji przestrzennej, jednak trudno znaleźć takie kampusy i tereny uniwersyteckie, które pełnią tak wiele różnych funkcji publicznych.

W przypadku UBC funkcje publiczne pełnią nie tylko dwa kampusy, ale właściwie cały teren będący własnością uniwersytetu, tj. University Endowment Land (wyłączając tereny zabudowy mieszkaniowej).

Choć cały teren należący do UBC uznaje się za przestrzeń publiczną, to w jej ramach wyróżnić można wiele terenów będących bez wątpienia przestrzeniami

publicznymi określonych kategorii, ale także przestrzenie semipubliczne oraz przestrzenie prywatne, choć w przypadku większości tych ostatnich prawem własności dysponuje uniwersytet. Zagospodarowanie przestrzenne terenów uniwersyteckich jest takie, że sieć dróg oraz linia brzegowa spajają tereny uniwersyteckie w jedną funkcjonalną całość o funkcjach publicznych, czyli przestrzeń publiczną.

Teren centralnej części aglomeracji tzw. Wielkiego Vancouver jest coraz bardziej gęsto zabudowywany, co dzieje się także kosztem przestrzeni publicznych. Ten sam proces dotyczy właściwie całej aglomeracji. Dobrze więc się dzieje, że tereny uniwersyteckie oferują mieszkańcom aglomeracji i osobom odwiedzającym, swoją własność gruntową i obiekty o funkcjach publicznych.

UBC nieustannie się rozbudowuje, także kosztem wolnej przestrzeni publicznej. Nie może jednak być inaczej w sytuacji, kiedy cały teren uniwersytecki odgrywa rolę przestrzeni publicznej, a uniwersytet potrzebuje terenu pod lokalizację nowych obiektów. I choć ubywa tej tzw. wolnej przestrzeni publicznej, to jednak toczącemu się procesowi towarzyszy przyrost przestrzeni semipublicznych (budowane obiekty) oraz rozwój funkcji, jakie te przestrzenie pełnią, co znajduje wyraz w powiększaniu oferty świadczonych usług publicznych.

BIBLIOGRAFIA

- BONENBERG W., 2007, *Przestrzeń publiczna w osiedlach mieszkaniowych. Metoda analizy społeczno-przestrzennej*, Wydział Architektury Politechniki Poznańskiej, Poznań.
- HARDIN G., 1968, *The tragedy of the commons*, „Science”, 162, 124348.
- HARVEY D., 2005, *The political economy of public space*, [w:] *The politics of public space*, S. Low, N. Smith (eds), Routledge, London.
- JAŁOWIECKI B., SZCZEPAŃSKI M. S., 2002, *Miasto i przestrzeń w perspektywie socjologicznej*, Wyd. Naukowe Scholar, Warszawa.
- Karta Przestrzeni Publicznej*, III Kongres Urbanistyki Polskiej, 2009, Towarzystwo Urbanistów Polskich i Związek Miast Polskich, Poznań.
- MINTON A., 2006, *The privatisation of public space*, Royal Institution of Chartered Surveyors, London.
- Official Community Plan*. The University Endowment Lands, B. C. Minister of Community Service, 14 Oct. 2005, Vancouver.
- WEBSTER C., 2007, *Property right, public space and urban design*, „Town Planning Review”. 78.1, s. 81–101.